

Úvod do školní didaktiky

Požiadavky na ukončenie

Písomný test

2 obširne ladené otázky

4 pojmy – vysvetlení

10 bodů maximum

Otázka – 3 body

Pojem 1 bod

Pojmy

aktivita (jako pedagogický pojem), algoritmus, audiovizuální metoda, autodidakce, brainstorming, cvičebnice, cvičení, čítanka, čtenářská gramotnost, demonstrace, dialog, didaktická hra, didaktická informace, didaktický program, didaktický test, didaktický text, dovednost, e learning, elektronické učebnice, encyklopedismus ve vzdělávání, evropská dimenze ve vzdělávání, hypertext, individuální přístup, inovace ve vzdělávání, instruktáž, klima školy, klima třídy, kmenové (základní) učivo, kompetence, kompetence klíčové, komunikace neverbální, komunikace verbální, konstruktivismus (v didaktice), kurikulum, kurikulum formální, kurikulum neformální, kurikulum skryté, kurikulum zamýšlené, kurikulum realizované, kurikulum dosažené, mezipředmětové vztahy, myšlenkové mapy, naivní teorie dítěte (miskoncepce), nápodoba,

Pojmy

opakování (v pedagogickém významu), otázka, PISA, portfolio, skupina heterogenní, skupina homogenní, škola alternativní, škola inkluzivní, škola inovativní, taxonomie cílů B. S. Blooma, taxonomie úloh D. Tollingerové, učebnice, učební osnovy, učební plán, učební pomůcka, učební úloha, učení, učení autentické, učení bezděčné, učení činnostní, učení intencionální, učení kooperativní, učení mechanické, učení motorické, učení sociální, učení verbální, učitelovo pojetí výuky, učivo, vědomost, výklad, vyučovací metoda, vyučování, vyučování bilingvní (bilingvální), vyučování diferencované, vyučování frontální, vyučování integrované, vyučování rozšířené, vyučování skupinové, vzdělání, vzdělání materiální, vzdělání formativní, vzdělání všeobecné, vzdělání odborné, školní vzdělávací program, vzdělávání, vzdělávání formální, vzdělávání informální, vzdělávání neformální, workshop, znalost deklarativní, znalost kontextová, znalost procedurální, zpětná vazba, zkušenost (jako pedagogický pojem).

Didaktika

Didaktika – věda, která se zabývá vyučováním

Nepřesné (více oblastí vyučování):

- obsahem a rozsahem vzdělání a vzdělávání;
- metodami, zásadami a formami vyučování;
- interakci mezi učitelem a žákem.

Vývoj didaktiky

1. století – Quintilianus – myšlenky o výučbě, pojem didaktika však nespomenul
- 16 – 17 stor. Wolfgang Ratke – pojem didaktika
JAK – zásada názornosti
- 17 – 18 stor. Pestalozzi – metodika pro elementární vyučování
- 18 st. – Rousseau – kritika vzdělávání – zdůrazňování aktivity dítěte – někteří ho považují za zakladatele alternativní pedagogiky
- 19 st. – Herbart – schematické vyučování

Vzdělávání

- proces, kterým si jedinec osvojuje vědomosti, zdokonaluje schopnosti, zveleďuje návyky

Cíl – vzdělávací ideál – kvalita, která má být dosažena

Typy vzdělávání

1. Formální - vztaženo ke vzdělávacím institucím, vydávají se oficiální doklady
2. Neformální – popří hlavních proudech formálního vzdělávání, nevydávají se oficiální doklady
3. Informální – nemusí být záměrné, probíhá celý život, neuvědomělé

Vzdělání

- Souhrn znalostí, vědomostí, schopností,..., které jedinec získal navštěvováním edukačního zařízení
- Hlavním místem je škola
- Přijímání cizích myšlenek za své

ISCED

International Standard Classification of Education

- *mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání* podle [UNESCO](#) od roku [1976](#)
- V současnosti používaná verze z roku 2011

ISCED

- 0 - vzdělávání v raném dětství (mateřské školy)
- 1 - primární vzdělávání (1. stupeň základní školy)
- 2 - nižší sekundární vzdělávání (2. stupeň základní či 1. - 4. ročník 8-letých středních škol)
- 3 - vyšší sekundární vzdělávání (středoškolské, maturita či vyučení)
- 4 - postsekundární tertiární vzdělávání (pomaturitní studium)

ISCED

- 5 - krátký cyklus terciárního vzdělávání (vyšší odborné)
- 6 - bakalářské nebo jí odpovídající úroveň
- 7 - magisterské nebo jí odpovídající úroveň
- 8 - doktorské nebo jí odpovídající úroveň
- 9 - vzdělávání jinde neuvedeno

Vyučování

- je jednou ze základních a nejvýznamnějších forem výchovy a vzdělávání.
- druh lidské činnosti, která spočívá v interakci učitele a žáků. Základem takové interakce je záměrné působení na žáky tak, aby u nich došlo k procesu učení.

Znaky vyučování

- nabízí možnost optimálního spojení vzdělávání a výchovy,
- jsou pevně stanoveny výchovné a vzdělávací cíle,
- je vymezen obsah, uskutečňuje se plánovitě a systematicky;
- jsou vytvořeny potřebné materiální, organizační a sociálně-psychologické podmínky,
- uskutečňuje se pod vedením pedagoga - učitele, mistra, lektora - který tento proces navozuje a řídí,
- je to sekvence do sebe zapadajících aktivit učitele a žáků

Příprava učitele na vyučování

Obvyklý myšlenkový postup:

1. Formulace specifických vyučovacích cílů (to, čemu se žáci mají naučit)
2. Výběr a konkretizace obsahu učiva
3. Volba organizační formy vyučování
4. Volba optimálních metod a prostředků
5. Určení struktury vyučovací jednotky

Problémy didaktické transformace učiva

- časové rozvržení učiva
- způsob motivace a průběžné aktualizace učiva
- mezipředmětové vztahy
- příprava softwaru, vyučovacích prostředků
- zajištění bezpečnosti a hygieny práce
- diferencovaný a individuální přístup k žákům při výkladu nového učiva
- samostatná činnost žáků
- zabezpečení pracovní součinnosti žáků
- vypracování systému úkolů k procvičení a upevnění učiva
- možnosti rozvoje tvořivosti žáků
- zjišťování úrovně osvojení učiva, způsob hodnocení, klasifikace
- působení v oblasti profesní orientace

Výukové cíle

- **Kognitivní** (vzdělávací, poznávací) – co a jak se má žák naučit
- **Afektivní** (postojové) – jak ovlivnit postoje a hodnotovou orientaci žáků
- **Psychomotorické** (výcvikové) – jaké dovednosti má žák získat

Požadavky na výukové cíle

- ❖ komplexnost – využít všechny tři dimenze
- ❖ konzistentnost (soudržnost) – dodržení posloupnosti
- ❖ kontrolovatelnost
- ❖ přiměřenost

Taxonomie kognitivních cílů (Bloom, 1956)

- **Zapamatování (vědomosti)** – definovat, doplnit, opakovat, popsat, přiřadit, reprodukovat, vysvětlit, vybrat, určit, pojmenovat
- **Pochopení (porozumění)** – dokázat, interpretovat, objasnit, odhadnout, převést, vysvětlit, vypočítat, zkontrolovat, změřit
- **Aplikace** –demonstrovat, aplikovat, načrtnout, navrhnout, použít, prokázat, řešit, uspořádat, vyčíslit, vyzkoušet, naplánovat
- **Analýza** – analyzovat, rozhodnout, provést rozbor, rozlišit, rozčlenit, specifikovat
- **Syntéza** – kategorizovat, kombinovat, modifikovat, navrhnout, organizovat, napsat zprávu, shrnout, reorganizovat
- **Hodnotící posouzení** – argumentovat, obhájit, ocenit, oponovat porovnat, posoudit, prověřit, vybrat, zdůvodnit, zhodnotit

Taxonomie afektivních cílů (Kratwohl, 1964)

- **Přijímání** (vnímavost) – ochota přijímat, vnímat
- **Reagování** – úroveň aktivity, zainteresovanosti
- **Oceňování hodnoty** – akceptování, preferování hodnot
- **Integrovaní hodnot** (organizace) – postupné vytváření soustavy hodnot
- **Internalizace hodnot v charakteru** – hodnoty mají pevné místo, vytváří se osobní životní filozofie jedince

Příklad:

Afektivní cíl: vnímání a hodnocení estetických vlastností dřeva

Specifický afektivní cíl: Docílit, aby žáci dovedli sledovat vliv estetických vlastností dřeva na pracovní a životní prostředí. Vést žáky k praktickému využití dřeva v souvislosti s kulturou bydlení.

Taxonomie psychomotorických cílů (Dave, 1968)

- **imitace** (nápodoba) – impulzivní nápodoba, vědomé opakování
- **manipulace** (praktická cvičení) – podle instrukce, výběru a za účelem zpevnování, projevuje se prvotní obratnost
- **zpřesňování** – reprodukce a kontrola, činnosti se zpřesňují, problémy se zmenšují
- **koordinace** – sekvence a harmonie, plynulý sled jednotlivých činností
- **automatizace** – maximum výkonu s minimální energií

- **UČENÍ**
- je získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života.
- Učení zahrnuje všechny situace, do kterých se člověk v průběhu života dostává, jejichž výsledkem je
- osvojování poznatků (osvojeným poznatkům říkáme vědomosti),
- osvojování činností (osvojenou činností, “připravenost“ organismu vykonávat určitou činnost nazýváme dovednost),
- utváření vztahů k sobě, k společnosti, k přírodě, k věcem a jevům které člověka obklopují, projevující se změnami v chování a jednání (tyto vztahy nazýváme postoje),
- rozvoj poznávacích, citových a volních procesů a celkový rozvoj osobnosti

- **Učení se dělí na učení bezděčné a učení záměrné.** Záměrné učení má stanovený cíl, obsah a zpravidla probíhá v organizovaných podmínkách; bezděčné učení probíhá živelně, bez záměru, cíle. Pedagogika (didaktika) se orientuje především na učení záměrné, které lze vytvářením vhodných podmínek a navozováním záměrných učebních situací významně ovlivnit a i když jsou oba uvedené typy učení významné, ve škole i v praxi zatím bezděčné učení nedoceňujeme či dokonce přehlížíme.

- **ŽÁDOUCÍ VLASTNOSTI UČENÍ :**
- **Aktivnost.** Žák musí být činný, musí rozhodovat a jednat; důraz na myšlenkové aktivity.
- **Konstruktivnost.** Žák nepřebírá nové poznatky jako hotové, ale zpracovává, “konstruuje” si je.
- **Kumulativnost.** Jednotlivé poznatky se postupně skládají k sobě, zapadají do sebe, kumulují se.
- **Autoregulativnost.** Žák se učí řídit své učení sám.
- **Zacílenost.** Učení musí směřovat k jasnému cíli.
- **Situovanost.** Učení by mělo respektovat sociální prostředí, situace, v nichž se žák ocitá.
- **Individuální odlišnost.** Pokud možno respektovat individuální předpoklady žáků pro učení.

- **SLOŽKY UČENÍ :**
- **Očekávání** (žák se těší/netěší, očekává úspěch/neúspěch)
- **Motivování** (nejen vnější, ale hlavně vnitřní)
- **Aktivování dosavadních znalostí** (opakování, připomenutí)
- **Pozornost** (nutnost soustředění)
- **Překódování** (osobní smysl, mnemotechnika, schéma)
- **Srovnávání** (s dosavadními znalostmi)
- **Generování hypotéz** (hledání postupů k řešení)
- **Opakování** (hlavně hledání hlubšího smyslu a vazeb)
- **Zpětná vazba** (informace, zda pochopil či ne)
- **Hodnocení**
- **Monitorování** (naučit se pozorovat sám sebe)
- **Integrovaní, syntéza** (sladění nového a starého, začlenění)

- **STYL UČENÍ** (žáka, studenta, člověka) OBECNÁ
CHARAKTERISTIKA
- **způsob, jakým si osvojuje** (nové – částečně nové)
 - poznatky, znalosti (ty pak nazýváme vědomosti),
 - činnosti (osvojené činnosti pak nazýváme dovednosti)a současně s tím rozvíjí své schopnosti, přijímá určité hodnoty, zaujímá vztahy (utváří své postoje) atd. Pokud dokáže **VNITŘNĚ INTEGROVAT**, synteticky propojit a **FUNKČNĚ POUŽÍVAT** všechny uvedené kvality v osobním i profesním životě, stává se postupně kompetentním.
- (Kompetence nemá hranic a její kvalitu lze stále zlepšovat...)

- **Každý jedinec se učí jiným způsobem, jiným stylem...**
Postupy, které si jedinec volí se liší svou strukturou, posloupností, kvalitou, pružností aplikace, vznikají na vrozeném základě (kognitivní styly) a rozvíjejí se spolupůsobením vnitřních a vnějších vlivů. Můžeme v nich proto rozlišit složku kognitivní, motivační, sociální a autoregulační.
- **VELMI DŮLEŽITÉ PRO UČITELE I RODIČE je:**
- **Styly se dají ovlivnit a měnit, třebaže ne snadno ani rychle!** Styl učení je tedy specifický způsob učení, *kterému v daném období žák dává přednost, kterého běžně používá v různých učebních situacích (Mareš, 1986/7).*

STRATEGIE UČENÍ

V rámci učení používá učící se jedinec různé **metody**, prostředky (včetně technických), různě je kombinuje, volí různá pořadí, mění posloupnost (např. jednou začne čtením textu, jindy psaním poznámek atd. atd); hovoříme tedy o tom, že **v rámci svého stylu učení člověk volí** (zpravidla případ od případu, podle situace) různé **STRATEGIE UČENÍ**.

- **POVRCHOVÝ HLOUBKOVÝ**

UTILITÁRNÍ

- **motivace**
- absolvovat hluboký zájem získat nejlepší
vyhnout se neúspěchu pochopení důležitosti známku
- **záměr**
- splnit požadavky skutečně porozumět uspět za každou cenu
- **proces**
- “odříkat“ uvažuje, srovnává, podle situace
reprodukovat přemýšlí o aplikaci
- **výsledky**
- zpravidla zapomene umí použít, dovede rozporuplné (+ i -)

Interpretace stylů učení

- **Konvergentní styl učení**

Největší síla tohoto přístupu se projevuje při řešení problémů, při rozhodování a při aplikování nápadů v praxi. Jedinec tohoto stylu vyniká v situacích, jakými jsou konvenční testy inteligence, kde je jen jedna správná odpověď nebo řešení. Ten, kdo preferuje tento styl učení, používá nový poznatek či informaci jako základ pro hypotetické deduktivní uvažování o problému. Upřednostňuje technické úlohy a problémy před problémy sociálními a interpersonálními.

- **Divergentní styl učení**

Největší síla tohoto přístupu spočívá ve schopnosti imaginace a uvědomění si smyslu a hodnot. Projevuje se jako schopnost podívat se na konkrétní situaci z různých perspektiv a spojit mnoho různých souvislostí do smysluplného celkového obrazu. Styl se nazývá divergentním (rozbíhavým) proto, že člověk tohoto typu vyniká v situacích, kdy je potřeba generovat velké množství podobných alternativních nápadů jako např." v brainstormingu. Člověk této orientace se zajímá o lidi, o pocity a upřednostňuje imaginativnost.

- **Asimilační styl učení**

Největší síla tohoto stylu leží ve schopnosti vytvářet teoretické modely a spojovat (asimilovat) odlišná pozorování do jediného integrujícího vysvětlení. Podobně jako u konvergenčního stylu se tento způsob zaměřuje méně na lidi a více na ideje a abstraktní koncepty. O idejích se uvažuje více v teoretické než praktické rovině. Pro člověka s tímto stylem je důležité, aby teorie byla logická a přesná.

Člověk s tímto stylem řeší problém intuitivně, často chybně, informace hledá radši u jiných lidí, než by sám analyzoval situaci.

- **Akomodační styl učení**

Největší síla této orientace na aktivitu a konkrétnost spočívá ve schopnosti okamžitě reagovat, plnit úkoly a vyhledávat nové zkušenosti. Lidé s touto preferencí vítají nové příležitosti a rádi riskují.

Tento styl se nazývá akomodační (přizpůsobivý), protože je nejvhodnější v situacích, kdy se člověk musí přizpůsobit měnícím se podmínkám. V situaci, kdy teorie nebo plány nekorespondují s fakty, takový člověk nejpravděpodobněji změní plán nebo teorii. Naopak člověk s asimilačním stylem nejpravděpodobněji změní fakta, ne však svoji teorii.

Vědomosti

- učením osvojené poznatky, zobecněné zkušenosti získané ve společensko-historickém procesu poznání lidstvem, které byly v průběhu tohoto poznání ověřovány a potvrzovány společenskou praxí.
- vědomosti jsou tedy konkrétní zapamatované a pochopené poznatky, fakta, informace, pojmy, poučky, pravidla, zákony a jiná zevšeobecnění.

Vědomosti

Poznatek je jednotlivý výsledek lidského poznávání. Soustava poznatků tvoří znalost.

Poznatek je kognitivní reprodukci určité části objektivního světa a jeho zákonitostí. Funkcí poznatku je převedení rozptýlených představ a tušení do sdělitelné a všeobecné formy.

Druhy vědomostí

1. Logické – výsledek pochopení vztahů mezi pojmy a definicemi
2. Sémantické – výsledek učení pochopení významu slov
3. Systematické – typické zejména pro matematické vědy, určené správného postupu, přiřazování správných symbolů
4. Empirické – získávané smysly, typické zejména pro přírodovědné předměty. Získávají se pozorováním, ověřováním hypotéz,...

Druhy vědomostí

1. Konceptuální (deklarativní) – popisní, deskriptivní
2. Procedurální – vysvětlení jak a proč věci fungují
3. Strategické – uplatnitelné při řešení problémových úloh, jde o naplánování kroků, které vedou k úspěšnému vyřešení úkolu

Úroveň vědomostí

- Málo používané v literatuře
- Povrchové vs. Hluboké

Povrchové – spojené s memorováním a rutinním učením, obsahují chyby a nedostatky, nedostatek kritického myšlení

Hluboké – spojené s pochopením a abstrakcí, ich uložení v paměti není chaotické, kritické myšlení

Dovednosti

- Nejednotné vymezení
- Více definic
- „zcela nebo částečně zautomatizované složky naší vědomé činnosti“ – hlavně pohybové a pracovní dovednosti
- složité uvědomělé činnosti prováděné za účelem splnění určitých úkolů (většinou na základě vědomostí)“

Dovednosti

- „komplexnější způsobilost subjektu (zahrnující vnitřní model dovednosti, sycený dalšími vnitřními složkami, zejména schopnostmi, zkušenostmi, stylem učení, motivy a prožitky) k řešení úkolových a problémových situací, která se projevuje pozorovatelnou činností“
- „získaná komplexní způsobilost k řešení úkolů a problémových situací, která se projevuje pozorovatelnou činností.“

Části dovedností

- Vnější složka dovednosti (výkonová) představuje určitou činnost subjektu a je přístupná přímému pozorování a analýze. Např. *pozorování a posuzování pracovní činnosti, analýza výsledků řešení zadaných fyzikálních úloh a písemného nebo grafického projevu.*
- Vnitřní složka dovednosti je přímému pozorování skryta. Zahrnuje motivy k činnosti (*jestli se žák učí kvůli dobrým známám a případné odměně za ně, nebo ze strachu z trestu za špatné známky, nebo z důvodu získání nových vědomostí a dovedností a pocitu uspokojení z toho, že něco dokázal*), schopnosti, styly poznávání, myšlení a učení.

Druhy dovedností

Dle Skalkové (1999)

a) **intelektové** zahrnující zejména řešení podobných nebo nových úkolů a situací na základě správně osvojených vědomostí (jejich osvojení má být založeno na myšlenkové aktivitě žáků, na analýze, syntéze, náležitě diferenciaci jevů, na abstrakci a zobecňování),

b) **senzomotorické**, tj. vykonávání činností náročných na vnímání, pohyby a vzájemné spojení vjemů a pohybů (např. psaní, kreslení a rýsování, experimentování, práce v dílnách, speciální výkony v technické nebo zdravotní škole, sportovní činnost, hra na hudební nástroje, psaní na stroji apod.),

Druhy dovedností

c) pracovní, mezi které řadí zejména dovednosti plánovat a organizovat vlastní práci, analyzovat ji a kriticky hodnotit, zdokonalovat její metody, určovat její správné tempo apod.

d) komunikativní, tzn. učením získané předpoklady pro adekvátní sociální interakci a komunikaci (např. dovednost spolupracovat s druhými, naslouchat a porozumět druhým, být aktivní ve vzájemné interakci s druhými, dovednosti kooperace ve společných činnostech, společenský takt, tolerance v konfliktech, dovednost poskytovat pomoc a podporu atd.).

Etapy procesu osvojování dovedností

Dle Švece

- **Etapa motivační**

- stejně jako v předchozím rozdělení by si měl žák v této etapě uvědomit význam a potřebu osvojované dovednosti (žák je nejlépe motivován, ocitne-li se v problémové situaci).

- **Etapa orientace subjektu v osvojované dovednosti**

- žák získává informace o tom, jak vypadá rozvinutá dovednost, poznává části této dovednosti, seznamuje se s postupem její realizace (postup může být subjektu naznačen nebo sdělen zvnějšku, nebo jej může subjekt sám objevovat), dále má pochopit osvojovanou dovednost, její princip, postup řešení apod.

Etapy procesu osvojování dovedností

- **Etapa „krystalizace“ nové dovednosti**

- vytváří se nový způsob orientace, kvalitativně se odlišující od předchozího (zkracuje se množství informací potřebných k řešení úlohy nebo problému, vytváří se nový soubor kritérií sebekontroly), žák si začíná zřetelněji uvědomovat strukturu osvojované dovednosti i postup její realizace (uvědomuje si omyly a poznává obtížnější prvky dovednosti).

Etapy procesu osvojování dovedností

- **Etapa dotváření dovednosti a její začleňování do širšího kontextuálního rámce**

- žák si uvědomuje nejenom to, co a jak dělá, ale i to, jak pracovat efektivněji, kontroluje kvalitu osvojované dovednosti i její vztah k dříve osvojeným dovednostem. Tím se dovednost stává pružnější – začíná fungovat v kontextu.

- **Etapa integrační**

- dochází k začlenění nové dovednosti do struktury dříve osvojených dovedností, čímž se mění nejenom charakter nové dovednosti, ale i charakter dovednostní struktury, v níž je začleněna.

Postoje

- Velký počet definic
- Pojem postoj sa do výskumného povedomia dostáva prácou Thomasa a Znanieckeho (1918), ktorí chápu postoje ako procesy individuálneho vedomia, ktoré súčasne determinujú ako aktuálne, tak aj potenciálne reakcie každej osoby vzhľadom k okoliu. Podľa autorov je postoj vždy spojený so vzťahom k nejakej hodnote

Postoje

- Allport (1935) - mentálny a nervový stav pripravenosti k reagovaní, ktorý sa utvára na základe skúsenosti a má usmerňujúci a dynamický vplyv na správanie.
- Krech, Crutchfield a Ballachey (1968) charakterizujú postoje ako trvalé sústavy pozitívnych alebo negatívnych hodnotení, emocionálneho cítenia a tendencií jednať pre alebo proti vzhľadom k objektom.

Postoje

Vývin studia postojů

1. etapa od začátku minulého storočí po 40-té roky – snaha o vymezení pojmu, konstrukce výzkumných nástrojů
2. etapa - 40-té až 70-té roky – výzkum změny postojů
3. etapa – 70-té roky až současnost – vztah postoje - chování

Struktura postojů

- Multidimenzionální konstrukt – 3 složky
 1. Kognitivní – názory a znalosti o objektu postoje
 2. Afektivní - motivační charakter a určuje jeho směřování
 3. Konativní - pohotovost k jednání

Jednosložkový konstrukt – kognitivní a konativní tvoří základ pro afektivní složku

Funkce postojů

- **1.** inštrumentálna – pozitívne postoje si jedinec vytvára voči objektom, ktoré sú spojené s odmenami a negatívne voči objektom, ktoré sú spojené s trestami alebo s očakávaním trestov;
- **2.** ego-defenzívna – postoje môžu chrániť integritu osobnosti, napríklad tým, že redukujú úzkosť alebo kompenzujú negatívne zložky sebaaponímania tým že podceňujú negatívne vlastnosti, ktoré si subjekt pripisuje;
- **3.** hodnotovo expresívna funkcia – subjekt môže nachádzať uspokojenie v tom, že vyjadruje svoje postoje a zasadzuje sa za ich realizáciu;
- **4.** kognitívna – každý človek má tendenciu k usporiadaniu poznatkov o svete, ale aj o sebe samom, nachádzať určitú hierarchiu, chápať zmysel udalosti a vzťahov medzi nimi

Kurikulum

- V didaktice patří k nejpodstatnějším problémům spojené s otázkami, čemu vyučovat a jak výuku organizovat. Řešením je, jak v cizině často označováno pod pojmem kurikulum.
- „obsah vzdělávání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením“
 - nestabilní konstrukt, jež prochází vývojem od ideálního konstruktů, přes vtělení do školních dokumentů, až po realizování kurikula. Vytváří se tak systém složitých vazeb, v nichž si však dominantní postavení zachovává obsah (učivo)

Podoby kurikula

- doporučené kurikulum: dokument, který řeší základní koncepční otázky kurikula
- předepsané kurikulum: oficiální dokument, který je závazný pro určité typy škol nebo pro celý vzdělávací systém
- realizované kurikulum: to, co učitel skutečně realizuje ve třídě
- podpůrné kurikulum: učebnice, časové dotace, zaměstnanci školy, vzdělávání učitelů, vybavení školy
- hodnocené kurikulum: převedené do podoby testů, zkoušek a dalších nástrojů měření
- osvojené kurikulum: to, co se žáci skutečně naučí.

Kurikulum

K nejznámějším autorům v ČR patří Eliška Walterová – ta vymezuje tyto typy kurikula:

- 1) Formální kurikulum - je komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání, realizace kurikula ve výuce a způsob kontroly a hodnocení výsledků výuky.
- 2) Neformální kurikulum - zahrnuje aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole, i domácí studium, úkoly a příprava žáků na vyučování
- 3) Skryté kurikulum - postihuje další souvislosti života školy, např. vztahy mezi žáky a učiteli apod.
- 4) Nulové, „chybějící“ kurikulum - to, čemu se ve vyučování nevěnuje pozornost. Např. cenzura učebnic. Je závislé i na věkové úrovni žáků (v čítance pro 4. ročník ZŠ se např. nevěnuje pozornost absurdnímu dramatu, v matematice pro 7. ročník diferenciálnímu počtu apod.)
- 5) Metakurikulum - do kurikula určitého vyučovacího předmětu jsou zařazovány informace, jak se předmětu učit a řídit své učení - učení o učení.

Kurikulum

- Kurikulární tvorba dává odpověď na sedm základních otázek: proč, koho, co, kdy, jak, za jakých podmínek, s jakými očekávanými efekty vzdělávat.
- Tradičně byl východiskem tvorby kurikula systém poznatků příslušných vědních oborů, dnešní kurikula se snaží sloužit rozvoji osobnosti žáka.

Slovní výukové metody

- rétorická zdatnost učitele a schopnost přesného vyjadřování.
- použití spisovného jazyka a široká slovní zásoba
- při použití odborné terminologie je potřeba cizí výrazy žákům beze zbytku vysvětlit

Slovní výukové metody

1. monologické metody (popis, vysvětlování, vyprávění, přednáška apod.)
2. dialogické metody (rozhovor, diskuse, dramatizace)
3. metody práce s učebnicí, knihou

Monologické metody

Popis - učitel předkládá žákům vnější stránku různých jevů a objektů. Popis přechází ve **vysvětlování**, které musí mít vnitřní strukturu. U žáků je v této fázi nutná vnitřní aktivita (analýza, zobecňování).

Přednáška - v úvodní části přednášky je třeba žáky motivovat, aktivovat. Poté následuje výkladová část a přednášku je nutné zakončit závěrečnou rekapitulací - zopakováním, které zpevní zapamatované poznatky.

Monologické metody

Instruktáž – vhodné použít před praktickou činností. Uvede postup činnosti nebo způsob práce s přístrojem. Tato metoda může být spojena s praktickou činností (návuk), a proto je zařazena i mezi metody praktické

Vyprávění - zprostředkovává vědomosti výpravným, citově podbarveným způsobem, např. při literatuře nebo dějepisu. Z didaktického hlediska je účinná tehdy, když se ve výuce sledují kognitivní i afektivní cíle.

Dialogické metody

Jsou založeny na rozdělení komunikační aktivity mezi učitelem a žáky.

Následující tři faktory vystihují podstatu dialogu:

1. Dialog je zaměřen na zcela určitý cíl.
2. V dialogu dochází k vzájemnému ovlivňování účastníků (znalostí, postojů, schopnosti vést dialog).
3. Při dialogu se vytvářejí a přetvářejí, ale také se v něm odrážejí vzájemné vztahy mezi účastníky.

Dialogické metody

Rozhovor - moderován učitelem. Je třeba, aby otázky kladené v rozhovoru nevedly k mechanickým a jednoslovným odpovědím.

Rozhovor může plynule přejít v **diskusi**. Zatímco rozhovor může probíhat mezi učitelem a jedním žákem, diskuse vyžaduje zapojení celé skupiny. Z toho je patrné, že ve správně vedené diskusi dochází k rozvoji sociálních vazeb mezi všemi aktéry.

Dialogické metody

Dramatizace - základní myšlenkou je předvedení nějaké události či příběhu pomocí dramatické tvorby.

Brainstorming - Žáci ve vymezeném času předkládají různé myšlenky, které je k danému tématu napadají. Učitel tyto nápady zapisuje na tabuli a po uplynutí vymezené doby je analyzuje společně s ostatními žáky. Jednou z variant je **brainwriting**, při kterém se nápady zapisují na lístky.

Metody práce s učebnicí

Metody práce s učebnicí, knihou nebo obecně s nějakým učebním textem jsou velice rozšířené a z didaktického hlediska důležité. Žák by měl rozvíjet dovednost práce s učebním textem, protože tak zvyšuje svoji učební aktivitu. Samostatná práce s učebnicí může být velice efektivní výukovou metodou. Je však třeba žákům stanovit konkrétní úkoly, které budou plnit. Nestačí jen sdělit "nastudujte stránky 8 - 10 v učebnici".

Metody názorně demonstrační

Tato skupina metod potvrzuje důležitost smyslového vnímání jevů a preferuje praktické poznávání skutečnosti. Při osvojování učiva akcentuje jednu z hlavních didaktických zásad – názornost

Předvádění

zprostředkovává žáku prostřednictvím
smyslových receptorů vjemy a prožitky, které
se stávají stavebním materiálem pro následné
psychické úkony a procesy

Předvádění

Předváděnými předměty a jevy mohou být:

- a) reálné předměty (přírodniny, preparáty, výrobky);
- b) modely (statické, dynamické);
- c) zobrazení - obrazy (realistické, pozměněné, schematické); - statická projekce (diaprojekce, epiprojekce, zpětná projekce); - dynamická projekce (film, televize, video);
- d) zvukové pomůcky (hudební nástroje, gramofon, magnetofon);

Předvádění

- e) dotykové pomůcky (reliéfové obrazy, mapy, slepecké písmo);
- f) literární pomůcky (učebnice, příručky, atlasy aj.);
- g) počítače.

Pozorování

„sledování smyslově vnímaných jevů“. V procesu výuky může být přímé nebo zprostředkované technickým zařízením, systematické a nesystematické, podle místa konání laboratorní nebo terénní

Manipulování, laborování a experimentování

Metoda **manipulování** bývá používána u dětí především v mladším školním věku, kdy je pro žáky atraktivní poznávat různé věci, zařízení a mechanismy.

V přírodovědných předmětech se uplatňuje zejména **laborování**. Žáci se učí pozorovat jevy, zaznamenávat a ovlivňovat jejich průběh. Výsledky většinou zpracovávají a odevzdávají v podobě protokolů. Komplexnější způsob laborování se nazývá laboratorní práce

Manipulování, laborování a experimentování

Experiment můžeme chápat jako specifickou metodu, která ověřuje stanovené hypotézy. Ve školním vyučování však znamená „pokus, v němž žáci, zpravidla pod vedením učitele, provádějí pozorování určitého jevu, jeho průběh a výsledky zaznamenávají a hodnotí“.

U školních pokusů je důležité, aby učitel stanovil nejen cíl práce, s nímž žáky detailně seznámí, ale také aby formulovat hlavní problémové otázky, na které má být po skončení experimentu odpovězeno.